

EKE HÍRLEVÉL

Egyházi Könyvtárak Egyesülése
9090 Pannonhalma, Vár 1.

2005/2. sz.

Kedves Kollégák!

Aktuális Hírlevelünket, amely immár a negyedik, még csurgói találkozásunk előtt szeretnénk eljuttatni az Egyesülés tagkönyvtáraiba. Az elmúlt hónapokban is több olyan rendezvényen vettek részt egyházi könyvtáros kollégák, amelyekről beszámolóik segítségével szeretnénk tájékoztatni az érdeklődőket. Aktualitásuk miatt bizonyára a közgyűlésen és a tervezett szakmai napon is szóba kerül majd néhány, s talán a „személyes beszélgetéseknek” is témái lesznek az alább olvasható írások. Az idei találkozót „negyednaposra” tervezzük, így több időt szánhatunk (szakmai)beszélgetésekre is. Ám nem mindenki lesz velünk együtt Csurgón. Nekik különösen is figyelmükbe ajánljuk az új Hírlevelet, de bizonyára minden Kedves Kolléga talál majd hasznos olvasnivalót a beszámolók között.

Török Bea – Ásványi Ilona

Statisztikai tájékoztatás - európai követelmények (KSH - 2005. március 22.)

„**Statisztikai tájékoztatás - európai követelmények**” címmel rendezett konferenciát 2005. március 22-én, a Központi Statisztikai Hivatal Keleti Károly előadótermében a KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat. Hét előadás hangzott el az információk áramlásáról, ill. áramoltatásáról. A konferenciát **Pukli Péter, a KSH elnöke nyitotta meg**, aki kiemelte a könyvtárak szerepét a tájékoztatás csatornái között, mind az elektronikus megoldások, mind a hagyományos információhordozók terén.

A magyar statisztika csatlakozását az európai statisztikai rendszerhez ill. az ehhez kapcsolódó jogharmonizációs folyamatokat tekintette át **Bagó Eszter**, a KSH elnökhelyettese. Kitért az európai statisztikai rendszer törvényi háttérére, majd röviden bemutatta a csatlakozás főbb mérföldköveit 1992-től kezdődően, ill. annak hatásait.

„**Ingyenes adatok, nyilvános adatok**” címmel **Szabó István**, a KSH Tájékoztatási Főosztályának vezetője tartott előadást. A nyilvános adatok körének törvényben is rögzített meghatározását követően felvetette, **hogy a hazai szabályozás nem rendelkezik a tájékoztatási kötelezettség formájáról és csatornájáról**. Ugyanakkor egyértelmű a hivatal szándéka, hogy a hivatal internetes tájékoztatási adatbázisán keresztül ingyenesen tegye elérhetővé adatait. **A KSH azonban bizonyos adatok szolgáltatásáért díjat számol fel, ez a díj azonban nem az adat ára, hanem az adathordozóé ill. az előállításé.**

Az Unió statisztikai hivatalát, az **Eurostatot** mutatta be **Németh Eszter**, a KSH osztályvezetője. Az ötéves programok alapján működő, luxemburgi székhelyű **intézmény küldetése, hogy összehasonlítható tévyszámok létrehozása érdekében adatokat gyűjtsön a tagállamok statisztikai hivatalaitól**, amelyeket uniós, nemzeti és régiós szinten egyaránt bemutat a politikai és gazdasági döntéshozók, valamint a nagyközönség számára. Ismertette az Eurostat szervezeti felépítését, kapcsolatrendszerét, tájékoztatási elveit.

A szakmai nap második részében a **könyvtári statisztikáról** és a KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat feladatairól, fejlesztési törekvéseiről esett szó a konferencián. **Fehér Miklós, a Könyvtári Intézet osztályvezetője** előadásában a **könyvtári**

statisztika helyzetéről, a kezdeményezésekről és várható változásokról szólt. Elemezte, hogy milyen okok befolyásolják a statisztikában történő változásokat, és ez miként jelentkezik majd a statisztikai adatgyűjtés során. **Most folyik a fogalmak értelmezése, összevetésük a jelenleg érvényes szabvánnyal.** A váltás lassú folyamat, mivel számos **probléma** vetődik fel: - **egyrészt a fogalmak eltérő értelmezése, másrészt hiába egyértelműek a fogalmak, ha nem rendelkezünk a szükséges adatokkal, harmadrészt az adatok sokféleségének, ill. annak begyűjtése nagy megterhelést jelent a könyvtáraknak.** Az új szabvány 197 válaszvariációt tartalmaz, míg a 2004. évi jelentőlap 108-at. A legtöbb adatközlő könyvtár számára már így is terjedelmes az adatlap. A lehetséges probléma megoldásokat négy pontban foglalta össze az előadó: 1. Kevesebb kérdés; 2. Más típusú kérdések; 3. Paneles adatlap (bizonyos részeket csak az érintett könyvtárak töltenek ki); 4. Bizonyos adatok ritkább ciklusú mérése (pl. állomány apasztás). Az új adatlap részei a következő panelekből épülhetnek fel: 1. ún. egységes panel, 2. ún. közkönyvtári panel, 3. mozgókönyvtári ellátást végző könyvtári panel, 4. szakkönyvtári panel. A panelek száma bővíthető pl. iskolai könyvtári panellel, ill. egyéb indokolt egységgel. Az előadó néhány példát mutatott be az új adatlap egyes paneljeiből, ezzel is illusztrálva a változásokat és az azonosságokat.

A KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat tevékenységét ismertette - a kezdetektől napjainkig - **Nemes Erzsébet**, az intézmény főigazgatója. A könyvtár történetének, törvényi háttérének felvázolását követően bemutatta a bibliotéka gyűjtőkörét, gyűjteményeit, állományát. **Összesen nyolc könyvtári adatbázis kezelésén kívül említést érdemelnek a KSH könyvtárának kiadványai: Történeti statisztikai füzetek, Történeti statisztikai tanulmányok, Statisztikai módszerek, Témadokumentáció, A Statisztikai Hivatal elnökei (1867-1989), Közgazdasági Nobel-díjasok, Statisztikai adatforrások, Nagy magyar statisztikusok műveinek válogatott bibliográfiája, végül a minden évben új kötettel bővülő Magyarország történeti helységnevtára.**

A KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat fejlesztéseiről tartott előadást **Bátonyi E. Viola**, főigazgató-helyettes. A fejlesztéseket a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és a Nemzeti Kulturális Alapprogram pályázatain nyert támogatások is elősegítik. Többek között ezek a támogatások teszik lehetővé, hogy a könyvtár tevékenységéről és szolgáltatásairól a minőségbiztosítás eszközeivel is tájékozódni lehessen (kérdőíves felmérés, mutatók kidolgozása, összehasonlítás más szakkönyvtárakkal). Az informatikai fejlesztések során **2005-ben a könyvtár két feladatot valósít meg. Egyrészt: csatlakozik a Magyar Országos Közös Katalógushoz (MOKKA),** így remélhetően felgyorsul a könyvtári állomány visszamenőleges feldolgozása az OLIB-adatbázisba, s hosszú távon még egyéb szakmai előnyöket is jelent majd ez a rendszerfejlesztés. **Másrészt a KSH hat régiójának igazgatóság gyűjteményei kerülnek számítógépes feldolgozásra a könyvtár adatbázisában.** A KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat honlapja 2003. december 10-én készült el, az adatbázisok és szolgáltatások a **<http://lib.ksh.hu>** vagy a **<http://konyvtar.ksh.hu>** oldalakon böngészhetők.

Kohári Mária
Váci Egyházmegyei Könyvtár

Internet Fiesta
a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
Központi Könyvtárában
(2005. március 17.)

Az Internet és a **digitális kultúra** népszerűsítését szolgáló Internet Fiestát 1999 óta évente rendezi meg az **Internet Society** a világ országaiban. 2000-től Magyarország is csatlakozott a nemzetközi rendezvényhez, amelynek lebonyolításában a legnagyobb szerepet a **könyvtárak** vállalják. Az idén már 32 könyvtár hirdetett programokat a világháló népszerűsítéséért.

A 2005-ös Fiesta témájának középpontjában az **információs és kommunikációs technológiák** lehetőségeinek népszerűsítése állt. A rendezvény fő támogatója a Neumann János Számítógép-tudományi Társaság, amely a legeredményesebb programokat szervező könyvtárakat elismerésben is részesítette. A **központi rendezvény** március 21-én került megrendezésre a Kempelen Farkas Hallgatói Információs Központban.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Központi Könyvtárában **Tamáská Lajos**, az **INKA** - Informatika a Nemzetvédelmi Képzésben Alapítvány - ügyintézője tartott előadást az „**Elektronikus távoktatás, e-learning – módszertani bemutató**” címmel. Az Alapítvány a felnőttképzés területén már 2001 óta rendez sikeresen **akkreditált tanfolyamokat**, elektronikus távoktatási formában, amelyek a hét éves kötelező könyvtári továbbképzésbe is beszámíthatóak. Az aktuális tanfolyamokról mindenki értesülhet a Katalistén, illetve az INKA Alapítvány honlapján is a **<http://www.inka-alap.hu/>** címen, a **tanfolyamok** menüpont alatt. Az előadásból megtudhattuk, hogy a távoktatásnak előnyei és hátrányai is vannak a hagyományos képzéssel szemben. Előnyei közül kiemelném, hogy a földrajzi távolságokat az Internet segítségével áthidalja, a hallgatóknak nem kell órákra bejárniuk és a szaktanárokkal e-mailen konzultálhatnak. Mindez főként a vidéki hallgatóknak jelent nagy segítséget. Az elektronikus távoktatás nagymértékben támogatja az egyéni tanulást és időbeosztást is. Egy tanfolyam optimális esetben három-négy hónap alatt végezhető el, átlag napi két óra tanulással. A tanulást **hátráltató** tényezők között talán az egyik legfontosabb, hogy a hallgatóknak rendelkezniük kell a távoktatás igényeinek megfelelő hardver és szoftver felszereltséggel. Például az INKA által működtetett programok csak Netscapen használhatók, működtetésükhöz szükséges a Flashplayer program 6-os verziója és a Qualitycator keretrendszer használata.

A ZMNE Könyvtárának munkatársai az elektronikus hálózati alkalmazások és lehetőségek szélesebb körben való megismertetésére **éjjel-nappali Internet** hozzáférést biztosítottak. Az érdeklődők különféle **programokon** vehettek részt. Megismerkedhettek a Net történetével, online adatbázisokkal (EBSCO, EISZ, PROQUEST MILITARY stb.), illetve beszélgetésen vehettek részt az egyetem oktatóival.

Zsohovszky Márta
Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Könyvtára

„NETWORKSHOP 2005”
(Szeged - Tanulmányi és Információs Központ (TIK))
2005. március 30. – április 1.)

A „**NETWORKSHOP 2005**” országos konferenciát a Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési (NIIF) Program, a felsőoktatás, a tudományos kutatás és a közgyűjtemények adathálózati (Internet) infrastruktúrájának fejlesztése terén elért – az európai élvonalba tartozó és bizonyos vonatkozásaiban világ színvonalú – eredmények bemutatására és megvitatására rendezték. A konferencia alatt 8 szekcióban, mintegy 130 előadás keretében vitatta meg a résztvevő közel 500 szakember az adathálózati kommunikáció, illetve a számítógép-hálózati alkalmazások területén elért eredményeket, és azok hatását a magyarországi informatika fejlődésére.

A konferencia szekciói a következők voltak:

1. Nagysebességű hazai és nemzetközi Internet, hálózati technológiák és fejlesztések;
2. Információs rendszerek, Intranet szolgáltatások;
3. Könyvtárak, levéltárak, múzeumok, tartalomszolgáltatók;
4. Hálózati alkalmazások az oktatásban, e-learning;
5. Új alkalmazások, alkalmazásfejlesztési technológiák;
6. Szuperszámítástechnika, GRID;
7. Hálózatbiztonság, hálózatmenedzsment, elektronikus hitelesítés;
8. Jogi és szabályozási kérdések;

A konferenciát **Jambrik Mihály**, az IHM helyettes államtitkára nyitotta meg, majd **Tétényi István** (NIIF MT) plenáris előadása következett: Hol tartunk ma? címmel. Tétényi István bemutatta a NIIF-et, a kutatói hálózat fejlődését, az elmúlt év eredményeit és a 2005-ös fejlesztési terveket.

Az ünnepélyes megnyitó után négy teremben következtek a **szekcióelőadások**. Jelentős volt a könyvtárak részvétele a konferencián, hiszen 130 előadásból 31-et ők tartottak. 29-én részt vettem egy **tutoriálon**, az előadást **Bíró Szabolcs**, a Neumann-ház munkatársa tartotta a dokumentum-digitalizálási módszerekről. A munkafolyamat lépéseit elemezte: kezdve az elhatározástól az előkészítéssel, a szerzői jogokon keresztül egészen a webes publikációig. (Az előadás anyaga a következő címen érhető el: <http://www.neumann-haz.hu/tei/eloadasaink/>)

Könyvdigitalizálás előtt álló kollégáknak érdemes átlapozni néhány hasznos és megdöbbentő tanácsért.

Néhány előadásról a teljesség igénye nélkül:

1. A 3. Szekcióból: **Káldos János (OSZK): Digitális képek és a könyvtárak jövője** előadásából megtudtuk, hogy a könyvtárak milyen kihívások előtt állnak a digitális kor küszöbén. Ezek közül talán a legfontosabb a képi információ feldolgozása és szolgáltatása. Az előadás új képkezelési technológiákról, a képek felhasználási lehetőségeiről szólt és igyekezett választ keresni arra is, hogy a hagyományos könyvtári szervezetbe hogyan illeszthető be a képkezelési és képi szolgáltatások rendszere. Az előadásból kiderült, hogy azok lesznek a jövő könyvtárai, amelyek megfelelnek ennek a kihívásnak.
2. **Renkecz Anita (OSZK): Elektronikus folyóiratok online könyvtára** - bemutatta az 2004-ben indult Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis (EPA) elektronikus könyvtári szolgáltatást, melynek célja a magyar vonatkozású elektronikus folyóiratok kiadványok feltárása és nyilvántartása; valamint stabil digitális folyóiratarchívum építése. Rávilágított azokra az elméleti és gyakorlati problémákra, amelyekkel a rendszer kiépítése és általában a dokumentumtípus kezelése során találkozottak. (Hasznos információk a

következő címenek érhetőek el: <http://www.epa.hu/>. Párhuzamos kiadvány <http://libraries.mit.edu/vera> Australian Journals Online keresőjéhe <http://www.nla.gov.au/ajol/>).

3. **Kovács László, Kiss Gergő, Micsik András, Tóth Kornél (mind a négyen a MTA SZTAKI munkatársai): Egy NDA-kompatibilis keresőmotor** című előadása megmutatta, hogy a hazai kulturális értékek digitális formában való elérhetővé tételének egyik fontos eszköze a digitalizált objektum metaadataira épülő, közös szolgáltatások létrehozása. Ezek megkönnyítik az anyagok keresését és áttekintését. Az NDA bevezető dokumentumai hangsúlyozzák az önszerveződés, a közösségi együttműködések fontosságát. Ennek jegyében az MTA SZTAKI Elosztott Rendszerek Osztálya önkéntesen részt vett az NDA fejlesztésében: létrehozott egy közös kereső szolgáltatást és szakmai segítséget nyújtott több intézménynek a metaadatok szolgáltatásához. A szolgáltatással jelenleg mintegy 450 ezer könyv, szöveg, kép, hanganyag, illetve film metaadatai alapján lehet keresni, böngészni. A szolgáltatással kapcsolatos eredményekről és tapasztalatokról szerezhettünk tudomást az előadásból.

A témához kapcsolódó hasznos oldalak:

Kereső - <http://nda.sztaki.hu/kereso/index.php>

Metaadatregiszter - <http://cores.dsd.sztaki.hu/metaadatregiszter>

Hektár - Nyílt archívumi ajánlások alkalmazása hazai elektronikus könyvtárakban--
<http://hektar.sztaki.hu/>

4. **Ungváry Rudolf (OSZK): Ontológiák és könyvtárak** című előadásáról:

A teauruszok egyik legfontosabb összetevője a fogalmak (osztályok) generikus hierarchialánca, melyben az általánosabb jelentésű fogalom (átfogóbb osztály) ismertetőjegyeit a speciálisabb fogalmak (osztályok) „öröklík”. A szemantikus web kialakítására irányuló törekvések nyomán jelentek meg az ún. Ontológiák, melyek a fogalmak (osztályok) generikus hierarchialáncaiból és velük összekapcsolt, elsőrendű logika szerint megfogalmazott szabályokból állnak. Egyik legfontosabb feladatuk a generikus hierarchia említett öröklődésének és vele következtetések létrehozásának biztosítása. Az ontológiákat a szakértői rendszerekben és ismeretbázisokban használják, az információkeresés szemantikailag automatizáltabb támogatására. 2003 elején elkészült a szabványajánlásuk (OWL) is. Az előadó felhívta a figyelmet arra a problémára, mely a könyvtárosok és informatikusok, rendszergazdák szemléletbeli különbségeiből adódik. Szerinte mindkét félnek közelednie kellene egymáshoz és tanulni kellene egymástól.

A konferencia a záró plenáris üléssel végződött, amelyen a levezető elnökök, **Dr. Kokas Károly** és **Dr. Vonderviszt Lajos** foglalták össze a konferencián elhangzottakat. Az igazán érdekes és tartalmas konferencia helyszíne is megfogott: az előadások a TIK külön erre a célra épített előadótermeiben zajlottak. Köztudott, hogy a TIK-et 2004. december 9-én adták át, tehát az épület nagyon új még. Alkalmunk volt részt venni egy, az új létesítményt bemutató körsétán, a Központ tematikus bemutatásán, melyet az Egyetemi Könyvtár Tájékoztató csoportjának egyik tagja, **Lehotai Edit** tartott. A séta során megismerkedhettünk az épülettel, a könyvtár működésével, és létrejöttének történetével. A könyvtárról olvashattak már a Kollégák a 2005/1. Hírlevélben (Kövéc Ildikó írása).

Lehetőségünk volt a szegedi Informatikatörténeti Múzeum számítástechnika-történeti kiállításának **meglátogatására** is. A múzeumban sétálva megtekinthettük a számítástechnika evolúciós lépcsőit, kezdve a majdnem szobányi gépektől, eljutva a mobiltelefonig. Érdekes volt látni az informatikus kollégákat, ahogyan egyik-másik masinához közelítettek. Mintha egy szentélybe léptek volna. Valami hasonlót érezhetünk mi könyvtárosok is a könyveink, régi könyveink között.

A konferencia időtartalma alatt ingyenes Internet állt a résztvevők rendelkezésére. A konferencia informatikai háttere magas színvonalú volt: a NIIF Iroda élőben közvetítette az előadásokat az Interneten keresztül. Az archív videó anyagok megtekinthetők az alábbi címen <http://vod.niif.hu/index.php?mn=archive&eid=28>.

Az élő adás ellenére javasolnám mindenkinek - ha teheti - jövőre látogasson el a konferenciára, mert úgy gondolom, a személyes kapcsolatok alakítását, szakmai vitákat nem pótolhatja egyelőre semmi.

Nagy Balázs
Főapátsági Könyvtár Pannonhalma

EBSCO-TRÉNING
(OSZK – 2005. április 6-8.)

Az **EBSCO évente két alkalommal** tart ingyenes felhasználói képzést a magyar könyvtárosok számára. A tanfolyamok egynaposak és angol nyelven folynak. A képzések során lehetőség van arra, hogy a képzésben résztvevő könyvtárosok személyesen is megismerkedjenek az EBSCO képviselőivel. Ezen kívül a tanfolyam végén szóróanyagokat és CD-ROM adatbázisokat is vihetnek magukkal.

Az **EBSCO Publishing** képviselői utoljára áprilisban tartották háromszor egynapos felhasználói tanfolyamukat a magyar könyvtárosok számára.

A tanfolyamokra **2005. április 6-án, 7-én és 8-án kerül sor az Országos Széchényi Könyvtár** épületében. Az első két napon a szervezők elsősorban a felsőoktatási és szakkönyvtárak könyvtárosainak részvételére számítottak. A nagy érdeklődésre való tekintettel és a beérkezett, jelzett igények alapján most először április 8-án olyan könyvtárosok számára is elérhetővé vált a képzés, akik nem beszélnek angolul, vagy még csak most találkoznak először az EBSCO folyóirat-adatbázissal. A bemutatóval egybekötött előadást ezen a napon fordították.

A program az **EBSCO Information Services** vállalat bemutatásával kezdődött. Ezt követően részletesen ismertették azokat az EBSCO folyóirat-adatbázisokat, amelyekhez a magyar országos felhasználási szerződés keretében a magyar könyvtárak hozzáférést kaphatnak. Ezek között találhatunk olyanokat, amelyek elsősorban felsőoktatási és szakkönyvtárak számára nyújtanak hasznos segítséget, de vannak olyanok is, amelyek segítségével közkönyvtárak bővíthetik szolgáltatásaikat.

A következő **adatbázisok** bemutatására került sor az egynapos képzés során:

ACADEMIC SEARCH PREMIER (ASP): a világ legnagyobb tudományos, teljes szöveget is tartalmazó adatbázisa, elsősorban felsőoktatási-kutatói intézmények részére. Az ASP-adatbázis a legkülönbözőbb tudományterületeket fedi le: humán és társadalomtudományok, oktatás, informatika, fizika, kémia, orvostudomány stb.

Az adatbázisban összesen 8176 folyóirat cikkeinek referátuma és indexe található meg, ezeknek több mint fele teljes szövegű.

EKE HÍRLEVÉL

Egyházi Könyvtárak Egyesülése
9090 Pannonhalma, Vár 1.

2005/2. sz.

BUSINESS SOURCE PREMIER (BSP): ez az adatbázis elsősorban üzleti oktatási intézmények és szakkönyvtárak részére készült. A menedzsment, a gazdaságtudományok, a pénzügy, a könyvelés, marketing stb. területén több mint 7000 folyóirat és egyéb kiadvány teljes szövegét tartalmazza.

MASTERFILE PREMIER: ez a teljes szövegű adatbázis általános jellegű, valamint üzleti, egészségügyi, oktatási és tudományos folyóiratokat tartalmaz. 2000 folyóirat cikkei olvashatók benne teljes szöveggel. 107 135 fényképet, térképet és zászlót is tartalmazó adatbázis kifejezetten közkönyvtárak számára nyújthat hasznos segítséget.

NEWSPAPER SOURCE: a Newspaper Source 30 amerikai és nemzetközi napilap, valamint több mint 200 amerikai regionális napilap válogatott tartalmát szolgáltatja napi frissítéssel.

HEALTH SOURCE: NURSING / ACADEMIC EDITION: ez a tudományos adatbázis több mint 550 teljes szövegű folyóiratot tartalmaz az orvostudomány különböző területeiről. A beteggondozás és az ehhez kapcsolódó témakörök különösen hangsúlyosan szerepelnek.

HEALTH SOURCE: CONSUMER EDITION: ez az egészségügyi információforrás olyan, napjainkban mindinkább fontossá vált területeket fed le, mint az AIDS, a rák, a cukorbetegség, a kábítószer-függőség és az alkoholizmus, időskori betegségek, fitness, egészséges táplálkozás, nő- és gyermekegészségügy. Közel 300 egészségügyi folyóirat található benne.

MEDLINE: több mint 4800 kurrens orvosi folyóirat referátumait lehet keresni ebben az adatbázisban, valamint bibliográfiai adatok is találhatóak benne.

ERIC: az ERIC egy amerikai országos pedagógiai információs rendszer, amely közel 1000 oktatással kapcsolatos folyóirat referátumait és bibliográfiai adatait tartalmazza.

A program végén lehetőség volt az adatbázisok kipróbálására is. A kereséseknél és az adatbázisok tesztelésénél az EBSCO munkatársai mindenkinek készséggel álltak a rendelkezésére.

A **2005. áprilisi képzés Powerpoint előadásai** megtekinthetők és az EBSCO-val kapcsolatos további információk találhatóak a következő címen:
<http://www.ki.oszk.hu/ebSCO/trening.html>

Az EBSCO ezen az oldalon folyamatosan frissülő, naprakész információkat tesz közzé szolgáltatásaival kapcsolatban. Itt található meg az adatbázisok frissítéséről és az új szolgáltatásokról szóló hírek, valamint több hasznos segédanyag.

A **következő képzés tervezett időpontja: 2005. október**, amelynek pontos programjáról szintén a Könyvtári Intézet oldalain tájékozódhatunk.

Kovács Renáta
Főapátsági Könyvtár Pannonhalma

„Tradíció és világháló” konferencia **(Győr, Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár- 2005. április 7.)**

A konferenciát a **Publika Magyar Könyvtári Kör**, a **Kisalföldi Könyvtárosok és Könyvtárak Egyesülete**, és a győri **Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár** szervezte.

A megnyitót **Dr. Horváth József**, a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár igazgatója mondta, majd **Dr. Medgyasszay László** országgyűlési képviselő, a Győr - Moson - Sopron Megye Közgyűlésének alelnöke köszöntötte a résztvevőket.

A konferencia első felében **Dr. Skaliczki Judit** (főosztályvezető, NKÖM) **Európai és hazai könyvtári fejlesztések, együttműködések**, majd **Dr. Ambrus Zoltán** (igazgató, Békés Megyei Könyvtár) **Az elektronikus technológia felhasználása a kulturális örökség kincseinek megőrzésére és közzétételére : A LIGHT projekt**, és **Dr. Pálvölgyi Mihály** (főiskolai tanár, Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola) **A használhatósági vizsgálatok elméleti és módszertani kérdései** címmel tartottak előadást. A konferencia második részében az első előadást magam tartottam **Kérdések és válaszok a könyvtári, levéltári digitalizációról**. Igazában a konferencia kezdetéig talányos volt számomra, hogy miért is kaptam felkérést a Publika Magyar Könyvtári Kör részéről a konferencián való részvételre, de Skaliczki Judit, majd Ambrus Zoltán előadása megnyugtató. Előadásom első részében az egyházi könyvtárakról beszéltem, és azzal kezdtem, hogy minden könyvtáros kolléga tudja azt, hogy a **könyvtár – levéltár – múzeum egy közös „ős-intézményből” vált szét** három különböző intézménnyé. Elmondtam, hogy az egyházi gyűjteményekben mind a **mai napig sajátos szimbiózisban él a három** (vagy a három közül kettő) intézmény, s gyakran az intézmények nevében is ez a fogalom szerepel: „gyűjtemény”. Az **együttműködés szükséges és lehetséges** tehát a három intézmény között. Skaliczki Judit előadásából kiderült: az információs kommunikációs technológia térnyerésével a **világ ismét – ha csak virtuálisan is – „egy közös intézmény” felé tart**. Az Ambrus Zoltán által ismertetett projekt pedig imponálóan mutatta be egy megye (Békés) közgyűjteményeinek (levéltár, múzeum, könyvtár) együttműködését immár a gyakorlatban. A továbbiakban a Győr - Moson - Sopron megye különböző intézményeiben (egyházmegyei kincstár, levéltár, megyei könyvtár) folyó digitalizálási kezdeményezésekről és eredményekről hallhattunk előadásokat. **Kiss Tamás** (igazgató, Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár) **A Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár honlapja és az egyetlen vidéken őrzött Corvina-kódex hozzáférhetővé tétele**, **Néma Sándor** (igazgató, Győr – Moson -Sopron Megye Győri Levéltára) **Digitalizált úrbéri térképek és a történetírás**, **Mennyeiné Várszegi Judit** (osztályvezető, Kiskaludgy Károly Megyei Könyvtár) **Régi képeslapok Interneten – A Kiskaludgy Károly Megyei Könyvtár digitalizálási gyakorlata** címmel tartottak bemutatót. Az egyetlen nem Győr – Moson -Sopron megyei, de megyei könyvtári kezdeményezést **Gellér Ferencné dr.** (igazgató), **Burai István** (informatikus, Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár - Debrecen) ismertette **Egy megvalósított közös modell bemutatása: A Hortobágy modell** címmel.

A zárszót **Billédiné dr. Holló Ibolya** (könyvtári információs tanácsadó, a Publika Magyar Könyvtári Kör) vezetője mondta.

Ásványi Ilona
Főapátsági Könyvtár Pannonhalma

Könyvtárközi kölcsönzési konzultáció
(OSZK - április 25.)

A borongós hétfői napon sokan gyűltek össze és voltak kíváncsiak a témában elhangzóakra. Négy előadást hallgathattunk meg, majd a hozzászólások következtek, **Rády Ferenc** az OSZK általános főigazgató helyettese elnökölt.

Az első előadó **Dr. Bakonyi Géza**, a SZTE Könyvtárának igazgatóhelyettese volt, aki a **MOKKA és az ODR összevonásáról** beszélt. Elmondta, hogy jelenleg a MOKKA-ban több mint két millió rekord található. Az elkövetkező időszakban a tagkönyvtárak állományán kívül az OSZK retrospektív állományával és az NKA pályázatán nyertes könyvtárak állományával gyarapodik az adatbázis. Ennek előzményeként ellenőrzéseket végeztek el. A MOKKA programhoz kapcsolódik a **MOKKA-R** alprogramként (az elmúlt évi közgyűlésen hallhattunk róla), és az **EKKA**, azaz Erdélyi Közös Katalógus (erről hallhattunk március 4-én, a Szegeden tartott konferencián, és május 6-án a muzeális gyűjteményeket őrző könyvtárak konferenciáján). Az ODR és MOKKA adatbázisok összeolvasztásával kapcsolatban jogi kérdések is felmerülnek. A résztvevő könyvtárak különböző csoportjait fogják kialakítani a következő hónapokban. Lesznek könyvtárak, amelyek adatokat szolgáltatnak, részt vesznek a fejlesztésben - úgynevezett tagkönyvtári státusszal rendelkeznek, és lesznek partnerkönyvtárak, amelyek elsősorban csak rekordokat töltenek fel. Az adatszolgáltató könyvtáraknak fontos tényezőnek kell megfelelniük: ilyen a MOKKA kompatibilitás. Ez azt jelenti, hogy a feltöltésnek üzemszerűen kell működnie. Kereséskor könnyedén át lehessen jelentkezni a lokális rendszerbe a helyi példányadatok megtekintéséhez. Lényeges szempontok még: a MARC21 szintaxisának betartása, a besorolási adatok, többkötetes művek kezelése, rekordfej és tájékoztató mezők pontos használata. Jelenleg az előkészületi munkák zajlanak, szeptemberre tervezik az adatbázisok összevonását, a közös munka elkezdését.

A következő megszólaló **Kürti Lászlóné**, az OSZK Dokumentumellátó Szolgálat munkatársa volt. Előadásában a **nemzetközi dokumentumforgalom** akadályairól beszélt. Két kérdésformát különböztetett meg. A másolatkérést, amely vonatkozhat kurrens könyv vagy folyóirat egy fejezetére vagy cikkére, vagy régi dokumentumokról készített másolatokra. Itt a fő problémát az elektronikus formában küldött fájlformátumok jelenthetik. A másik típusa a kéréseknek - és ez teszi ki a kérések közel háromnegyed részét - az eredeti példányok időleges kölcsönzése. Ezzel kapcsolatban több problémával kell szembenézni. Az egyik fő probléma, hogy a folyamat lassú és nehézkes. A posta, a postai szolgáltatások színvonala veszélyeztető tényező. Hallhattuk, hogy sajnos többször előfordult, hogy a külföldi, például holland, német könyvtár a kért könyvet elküldte, az OSZK azonban nem kapta meg. Erre néhány esetben az volt a válasz, hogy a küldő könyvtár felfüggesztette az együttműködést a nemzeti könyvtárral. Mindezek az akadályok, problémák a nemzetközi együttműködést veszélyeztetik, a kialakult kapcsolatok megromlását eredményezhetik, és együttesen a tudományos kutatást akadályozzák.

Ezután **Dávid Boglárka**, a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár munkatársa beszélt a **nemzetközi kölcsönzés árnövekedése** okozta gátakról. A DEENK helyzetéből kiindulva összehasonlította az elmúlt és az idei év várható költségeit, és hétszeres árnövekedést mutatott ki. Előadásában megpróbált megoldási lehetőségeket is felvázolni. Egy lehetséges megoldás lehet a támogatási költségek pályázati forrásból való fedezése. A könyvtárak szorosabb együttműködése is megoldást jelenthet.

Majd ismét az OSZK Dokumentumellátó Szolgálat munkatársa, **Császárné Kollár Tímea** beszélt, immár a külföldről érkező hazai dokumentumok könyvtárközi

kölcsönzéséről. Előadásában elmondta, hogy az elmúlt évben több mint 500 kérés érkezett be. Elsősorban európai országok könyvtáraiból érkezett kérés, de jött levél Észak-Amerikából, Ázsiából, pl. Japán, vagy érdekességgént említhető Mexikó, Venezuela, ahonnan szintén kaptak kérést. Elsősorban tudományos munkákat kerestek az érdeklődők. Jó volt látni, hogy érdeklődnek nyelvünk, kultúránk iránt, azonban az is természetes, hogy a hazánkba érkező kérések száma nagyságrendekkel kisebb, mint a mi kéréseink külföldi könyvtárakba. Azonban ha ezeket a kéréseket teljesítik az OSZK munkatársai, mind a saját, mind más hazai könyvtárak állományainak segítségével, akkor a külföldi könyvtáraktól is több segítséget várhatunk.

Az előadásokat rövid szünet követte, majd a **hozzászólások** következtek. Itt hangot kaptak a különböző vélemények. **Dr. Kenyéri Katalin**, a NKÖM munkatársa hangsúlyozta az **elektronikus dokumentumok kihasználatlanságát**. Felhívta a figyelmet, hogy a könyvtárak próbálják meg ezt a formátumot előnyben részesíteni és többet használni, és ne a papíralapú dokumentumküldést válasszák. A tatabányai József Attila Megyei Könyvtár könyvtárosa válaszában elmondta, hogy a könyvtárak még nincsenek felkészülve, és kapacitással még nem bírják az elektronikus formátum küldését és fogadását. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár munkatársa hozzászólásában annak adott hangot, hogy a jelentős áremelés váratlan és drasztikus volt. Jobb lett volna fokozatosan emelni 600 Ft-ról 4500-ra a külföldi dokumentumok könyvtárközi kölcsönzésének a díját. Rády Ferenc zárszavában reménykedésének adott hangot. Reméli, hogy a kezdeti sokk után a könyvtárközi kölcsönzés „újra beáll”, és talán az árakat is csökkenteni lehet.

Kövécse Ildikó
Szegedi Hittudományi Főiskola Könyvtára

Beszámoló a 2005. év első félévének elnökségi üléseiről

Az elnökség tagja az elmúlt hónapokban két alkalommal is találkozott az Egyesülés aktuális ügyeinek megvitatására. A **Ráday Könyvtárban április 28-án** tartott megbeszélésen Dr. Gáborjáni Szabó Botond kérésére - távollétében - Ásványi Ilona számolt be a **BETH konferencia és közgyűlés** előkészületeiről. Mint arról bizonyára a Kollégák már értesültek: a szervezet 2005. évi találkozójának a Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára lesz a házigazdája.

Márciusban érkezett a **Nemzeti Civil Alapprogram (NCA)** bemutatkozó levele, amelyben felhívják a civil szervezetek figyelmét első félévi aktuális pályázataikra. A NCA **közhasznú** civil szervezetek támogatását biztosította a korábbiakban, most azonban lehetőség nyílt arra, hogy *nem közhasznú* egyesületek, alapítványok is nyújtsanak be pályázati anyagot működési költségeik támogatására. Egyesülésünk bejegyzésekor nem szabályozta törvény a közhasznúság kritériumait, az ezzel kapcsolatos jogszabály 1997-ben lépett életbe. A korábban bejegyzett szervezetek csak akkor váltak közhasznúvá, ha ezt a 1997. évi CLVI. Törvény hatályba lépése után kérték. Egyesülésünk, bár civil szervezet, nem közhasznú, így a NCA pályázati lehetőségeit csak részben használhatja ki. Az elnökségi ülésen felmerült, hogy a közhasznúság kritériumainak megvizsgálása után, az alapszabály módosításával kérjük a Fővárosi Bíróságtól szervezetünk közhasznú szervezatként való bejegyezését. Az elnökség tagjai megállapodtak abban, hogy az érvényes alapszabályt módosítjuk, ehhez jogász segítségét kérjük.

A **Gyűjteményi** munkacsoport az elmúlt hónapokban felmérést készített az egyházi könyvtárak **digitalizálási tevékenységéről**: mely művek digitalizálása készült el eddig,

ezekből mit szolgáltatnak a könyvtárak, az egyes intézmények milyen infrastrukturális és személyi feltételekkel rendelkeznek a digitalizáló munka végzéséhez, mely könyvtárak vállalnának esetleg más könyvtárak anyagaiból digitalizálását - mindezt az Egyházi Elektronikus Könyvtár építéséhez igazodva. A felmérés eredményét ismertette Berecz Ágnes, részletes beszámolót a munkacsoportnak visszaküldött kérdőívek értékeléséről a Kollégák a csurgói találkozón hallhatnak majd.

Ásványi Ilona ismertette a Neumann-ház felajánlását: a kht. munkatársai márciusban azzal a felajánlással fordultak egyesülésünkhöz, hogy könyvtáraink anyagaiból a *Canon cég* tesztelési célokra felkínált eszközeivel lehetőséget biztosítana digitális anyagok készítésére. Egyeztetés indult arról is, hogy az egyházi könyvtárakban dolgozó, erre vállalkozó kollégák a Neumann-ház szervezésében *work shop*-okon vehetnének részt, elsajátítva a digitalizálás elméleti és gyakorlati alapjait. A *work shop*-okon való részvételi díjak finanszírozását az elnökség tagjai megszavazták.

A továbbiakban az elnök beszámolt a folyamatban lévő *pályázatainkról* (NKÖM és NCA – az egyesülés működési költségeinek támogatása, döntés még nem született; NKA – konferenciák szervezése – 488 eFt támogatást ítelt meg a kuratórium), a NKÖM-hez eljuttatott *támogatási kérelemről*, amelyet a szofterváltással kapcsolatban elkészült felmérés alapján adtunk be. Arra kérte az elnökség tagjait, hogy véleményezzék a készülő *Etikai kódexet*, hogy egy olyan kódex szülessen meg, amelyet mint szakmai szervezet, mi magunk is támogathatunk majd aláírásunkkal.

Az elnökségi ülésen Viola Ernő és Violáné Bakonyi Ibolya beszámoltak a *csurgói konferencia és közgyűlés* előkészületeiről.

A második elnökségi ülésre **2005. május 18-án került sor a Sapiencia Hittudományi Főiskola Könyvtárában**. Május 4-én Ásványi Ilona, Berecz Ágnes és Török Beáta megbeszélésen vett részt a Neumann-házban. A Canon cég *tesztelésre felajánlott eszközeinek igénybevétele*ről, és a munka lehetséges lebonyolításáról kezdődött egyeztetés. A találkozón kiderült, hogy a Canon cég térítésmentesen ajánlja fel az eszközöket (digitális fényképezőgépeket), viszont a munkára a Neumann-ház tanítaná be az egyházi könyvtárakban dolgozó kollégákat. Ebben az esetben a munka valóban ingyenes lenne. Ha viszont a digitalizálást a Neumann-ház munkatársai végeznék, óradíjukat az Egyesülésnek kellene finanszíroznia. Az elnökségi ülésre a Neumann-ház eljuttatta árajánlatát. Az elnökség tagjai azonban úgy látták, hogy ebből a tagkönyvtárak egy része juthatna csak előnyhöz, így abban állapodtak meg, hogy az Egyesülés nem él a felkínált lehetőséggel, hanem erről tájékoztatja majd az egyes könyvtárakat, hogy aki önállóan részt venne a munkában, felvehesse a Neumann-házzal a kapcsolatot.

Ismét szóba került az *Egyházi Elektronikus Könyvtár* építése, és ehhez kapcsolódóan néhány technikai kérdés: az elkészült anyagot ki teszi fel az Internetre, mekkora tárhely szükséges a szolgáltatásához, ki vállalja egyáltalán a szolgáltató feladatokat. A kérdések tisztázására az elnök Berecz Ágnest és Baranya Pétert kérte fel.

Ásványi Ilona beszámolt az *állományvédelmi felmérés* eredményeiről, és arról, hogy a második félévben állományvédelmi célok támogatására várható *pályázat* a NKÖM-nél.

Az ülés végén Gáborjáni Szabó Botond számolt be a szeptemberi BETH közgyűlés és konferencia előkészületeiről és ismertette a részletes programot. Az elnökségi ülések jegyzőkönyvei megtekinthetők a titkárnál, a Sapiencia Hittudományi Főiskola Könyvtárában (1052 Bp. Piarista köz 1.)

Török Beáta
Sapiencia Hittudományi Főiskola Könyvtára

eleMEK bemutató
(OSZK - 2005. június 7.)

A Magyar Elektronikus Könyvtárért Közhasznú Egyesület egy napos bemutatót és oktatást tartott az **eleMEK rendszer használatáról**.

A nap programja három részre tagolódott: az első részben **Drótos László**, az eleMEK megbízott vezetője történeti áttekintést tartott a rendszerről. Utána a technikai részt **Perlaki Attila** programozó magyarázta. A nap délutáni részében minden résztvevő külön számítógép előtt, **Góczán Andrea** könyvtáros-informatikus segítségével gyakorolhatta az adatbevitelt.

Az elmúlt években Magyarországon is beindultak különböző digitalizálási projektek, melyek a hagyományos információhordozókon megjelent dokumentumok „átmentését” jelentik a számítógépes információs rendszerekbe. A digitalizálás mellett azonban egyre több olyan mű is keletkezik, amelyet már eleve elektronikusan publikálnak. Így időszerűvé vált egy olyan rendszer kialakítása, amely szabványos adatsere-formátumban dolgozza fel a **digitális gyűjtemények és elektronikus könyvtárak metaadatait**, melyek így könnyen konvertálhatók, továbbadhatók más rendszereknek, például alkalmassá válnak a Nemzeti Digitális Adattárral (**www.nda.hu**) való együttműködésre és az egyedi gyűjtemények közös lekérdezésére.

A Magyar Elektronikus Könyvtár (**www.mek.oszk.hu**) fejlesztése során összegyűlt tapasztalatok közzétételére hozták létre a MEK keretrendszerének egyszerűbb, rugalmasan konfigurálható, platform-független, moduláris változatát az eleMEK-et. Az eleMEK szabad szoftver, amit non-profit célokra bármely hazai és határon túli magyar intézmény felhasználhat digitális gyűjteményekhez és elektronikus könyvtárakhoz. Fejlesztését a MEK Egyesület végzi az NIIF támogatásával. A rendszer és a működéséhez szükséges segédprogramok **ingyenesen** letölthetők a **http://elemek.oszk.hu/** címen.

Moduláris felépítéséből adódóan mindenki csak azt a modulját tölti le és használja, amit szeretne, illetve egyedi igényeinek kielégítésére szabadon tovább is fejlesztheti. A rendszer alkalmas a különböző típusú - szöveges, képi, hang stb. - digitális gyűjtemények nyilvántartására. A leírás mélysége is tetszőleges lehet, mivel több mint százféle mező áll a katalogizáló rendelkezésére, amelyből csupán 4 kötelező adatmező van. Az eleMEK alkalmas az elektronikus dokumentumok metaadatainak rögzítésére és visszakeresésére. A metaadatok importálása és exportálása szabványos adatsere formátumok szerint történik. Közös lekérdező felületet biztosít Z39.50 és OAI protokoll alapján, lehetővé téve ezáltal a különböző eleMEK adatbázisokban való együttes keresést. A rendszer alkalmas karbantartó és rendszergazdai funkciókra is: konfigurálás, statisztikák, mentések, hibakeresés, linkellenőrzés stb.

Minden könyvtáros kolléga számára - függetlenül attól, hogy a technikai és anyagi erőforrása mit engedélyez - hasznosnak tartjuk, hogy beletekintve a jövőbe, ismerkedjen az eleMEK kínálta lehetőséggel. Az ehhez szükséges valamennyi információt a <http://elemek.oszk.hu/> honlapcímen találja meg.

A témához kapcsolódó linkek:

- eleMEK: <http://elemek.oszk.hu/>
- MEK Egyesület: <http://mek.oszk.hu/egyesulet/>
- NIIF: <http://www.iif.hu/>
- NDA: <http://www.nda.hu/Engine.aspx>

Beöreöndy Klára – Zsohouszky Márta
Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Könyvtára

A 2004. évi közgyűlés óta **három** fontos **felmérés** történt az egyházi könyvtárak körében. Az első az egyházi könyvtárak **számítástechnikai** állapotát próbálta felmérni egy fejlesztés reményében. A felmérést **Kövécse Ildikó** (Szegedi Hittudományi Főiskola Könyvtára) és **Baranya Péter** (Veszprémi Hittudományi Főiskola Könyvtára) végezte. Felmérésükről előzetes ismertetőt olvashattunk a 2004/1. sz. Hírlevélben. Részletes összefoglalójuk egy történeti áttekintéssel kiegészítve folytatásokban olvasható a Könyvtári Levelező/lap-ban és hamarosan elérhető lesz honlapunkon is.

A **digitalizálással** kapcsolatos felmérést a gyűjteményi munkacsoport végezte **Berecz Ágnes** vezetésével. A felmérést Ágnes ismerteti Csurgón, a szakmai napon, s később elérhető lesz a honlapon is.

Az **állományvédelemmel** kapcsolatos felmérést **Ásványi Ilona** készítette. Ismertetője alább olvasható és felkerül a honlapra is.

Állományvédelmi helyzetkép egyházi könyvtárakban

(Felmérés – helyzetkép – eredmények – távlatok - lehetőségek)

Egyházi könyvtárak – Egyházi Könyvtárak Egyesülése

Az **egyházi könyvtárak elnevezés** egy sajátos kategória. Ide tartoznak mindazok a könyvtárak, amelyeknek fenntartója valamely egyház, felekezet, vallási közösség.

Az elnevezés **egy-egy felekezeten belül** is meglehetősen **sokféle könyvtártípust** takar, és bizonyos értelemben tükrözi az adott egyház felépítését és nagyságát. Más a **katolikusok** esetében egy főegyházmegyei, egyházmegyei, szerzetesi, ezen belül egy, a kommunista diktatúra alatt is működő műemlék könyvtár vagy 1950-től könyvraktári sorba kényszerült, vagy szinte teljesen megsemmisült, csak a rendszerváltás után újjáéledő szerzetesi, egyházmegyei könyvtár; a **protestánsok** esetében más egy országos jelentőségű egyházkerületi gyűjtemény vagy egyetlen országos „szak”könyvtár és egy kis gyülekezeti könyvtár. Külön kategóriát képeznek az egyházi **középiskolai és felsőoktatási könyvtárak**, ezen belül más egy „belső használatra” mindig is működött teológiai, szemináriumi könyvtár és más egy a rendszerváltás után indult felekezeti főiskola könyvtára.

Magyarországon **kb. 70 egyházi-felekezeti könyvtár** található, tehát olyan könyvtár, melynek fenntartója valamely egyház vagy felekezet.

A közel kb. 70 könyvtárból **66 magyarországi egyházi-felekezeti könyvtár tagja** az **Egyházi Könyvtárak Egyesülésének**. Ebből **46** tartozik a **katolikus**, **12** a **református**, **5** az **evangélikus**, **1** a **szerb-ortodox**, **1** az **unitárius** egyház és **1** az **izraelita felekezet** fenntartásába.

A **46 katolikus** könyvtár közé 11 egyházmegyei, 19 szerzetesi (8 „féle” szerzetesrend, melyből két rendnek ugyan több könyvtára is van, de közülük egy-két könyvtár jelentős az állomány nagyságát és milyenségét tekintve. 13 felsőoktatási, 2 középiskolai, 1 egyéb (Sárospataki Római Katolikus Gyűjtemény Könyvtára) tartozik.

A 46 katolikus könyvtár közül állománya nagyságát, korát, milyenségét tekintve kb. 20 könyvtár mondható jelentősnek, ezek az egyházmegyei könyvtárak és néhány szerzetesi könyvtár. Amikor – némi bátorsággal kimondjuk valamely könyvtárról, hogy jelentős - az állomány nagyságát, korát, milyenségét vesszük számba, s inkább azokra gondolunk, melyek

tízezres nagyságrendű muzeális gyűjteményt, állományt őriznek, hiszen náluk az állományvédelem különleges, másféle feladat. Természetesen joggal beszélünk állományvédelemről egy „modern”, újabb anyagot őrző könyvtár esetében is, és védeni kell a csak pár száz kötet régi anyagot is, de az állományvédelem mégis másféle egy zömében muzeális anyagot bíró könyvtárban.

A **12 református** könyvtárból 4 az ismert, nagy református gyűjtemények könyvtára, 2 felsőoktatási, 4 iskolai és 1 gyülekezeti könyvtár, valamint a Protestáns Missziói Tanulmányi Intézet Könyvtára tagja az Egyesülésnek. Ezek közül igazán a 4 nagy gyűjtemény az ismert és jelentős.

Az **5 evangélikus** könyvtárból 1 az országos nagy gyűjtemény, 1 felsőoktatási és 3 gyülekezeti könyvtár tartozik ide, a legjelentősebb az országos könyvtár.

Állományvédelem

Egyházinak mondott könyvtáraink állománya sajátos könyvanyag, **muzeális és modern gyűjtemény is egyszerre**. A régi állomány megóvása, ugyanakkor egy folyton gyarapodó, technikailag jól felszerelt, a modern kor követelményeinek megfelelő könyvtár építése egyszerre, nem kis feladatot jelent.

Az Egyházi Könyvtárak Egyesülése **éves összefüggéseinek két téma** váltakozik. Az egyik évben a tudományos-technikai kihívásokkal kapcsolatos előadásokat hallgathatnak a résztvevők, a másik évben a kulturális örökség védelme a konferencia témája.

A régi könyvek - melyek a nemzeti kulturális vagyron részei - gondozása, feltárása, restaurálása, méltó és megfelelő helyen való elhelyezése, állag- és vagyronvédelme, vagyis az **állományvédelem** könyvtárainkban **kiemelten fontos** feladat.

Az állományvédelem Egyesülésünk idei **munkatervében is fontos** feladatként jelenik meg, ezért **2005. február 23-án szakmai napot** tartottunk a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskolán. A szakmai nap témája és címe **„Állományvédelem a rendőr, a biztonságtechnikai szakember, a jogszabályalkotók, a restaurátor és a könyvtáros szemszögéből”**. A **szakmai nap** a visszajelzések szerint **szükséges és hatékony** is volt.

Amikor **állományvédelemről** beszélünk, leginkább a könyvek **restaurálása** jut eszünkbe, pedig ez a fogalom sokkal összetettebb; nemcsak a restaurálást jelenti, hanem gyűjteményeink **vagyon, tűz, sőt jogszabályi védelme** is idetartozik, s ez utóbbi területeken bizony jócskán vannak **lemaradásaink**. Bár a **vagyonvédelem** (és **tűzvédelem**) komoly biztosítása nagyságrendekkel nagyobb összeget jelent, mint a könyvek restaurálása, az EU csatlakozás, vele az országhatárok szabadabb átjárhatósága, s az ezzel fellendülő műkincs-kereskedelem szükségessé teszi, hogy ezekkel a kérdésekkel is komolyan foglalkozzunk. Ugyanezért szükséges a kulturális javak őrzésének, kezelésének egyértelmű és hathatós **jogi szabályozása** is.

Pályázati vagy egyéb külső, nem fenntartói segítséget eddig inkább a restaurálásra kaphattunk. Az elmúlt évtizedben örömdetes **megnőtt a lehetőség** arra, hogy **pályázati** segítséggel - még akár nem kevés önrész biztosításának árán is - vagy éppen szponzorok bevonásával **restauráltassuk** könyvtáraink **különösen értékes darabjait** vagy egyes **különleges gyűjteményrészt**.

Mostani támogatási kérelmünkkel **állományvédelmi eszközökre** remélünk pályázati segítséget.

Állományvédelmi felmérés - kérdőív

Mivel az **állományvédelem** meglehetősen **összetett** munka és feladat, hiszen idetartozik az **általános restaurálás** (tisztítás, tékázás, általános takarítás, szükség esetén rágcslóírtás és fertőtlenítés) és az **egyedi restaurálás**, a **vagyon- és tűzvédelem**, de még a **jogi szabályozás** is, s mivel ezen a téren is nagy különbségek vannak az egyes könyvtárakban, szükségesnek láttuk egy felmérés elkészítését arról, hogy **hol is tartunk ebben a kérdésben**.

A fent említett és joggal mondhatjuk hasznos és jól sikerült szakmai nap után az ott szereplő előadók segítségével összeállítottunk egy **kérdőívet**, melyet minden EKE tagkönyvtár megkapott.

A **kérdőív első kérdéscsoportjában** az **általános adatok**: könyvtár neve, címe, elérhetősége, adatközlő neve után a könyvtár **nyilvános státuszára** kérdeztünk rá, majd a könyvtári **állomány** (egész) **nagyságára** s ebből a **muzeális gyűjtemény nagyságára**. Ezután következett a **muzeális állományrész elhelyezésére** vonatkozó kérdés, hogy ti. a muzeális állományrész a könyvtárban 1. Együtt a gyűjtemény többi részével az olvasói térben (teremkönyvtárban), 2. Különteremben (elkülönített, zárható, de az olvasók számára használható helyiségben), 3. Elkülönített, zárt helyiségben (pl. raktárban), 4. Egyéb módon - őrzik-e.

A következő kérdéscsoportban az **állományvédelem (állagmegóvás) adataira** kérdeztünk rá: 1. Rendelkeznek-e **hőmérsékletet és páratartalmat** mérő eszközökkel? 2. A muzeális állományrész őrző helyiségekben rendszeresen ellenőrzik is a hőmérséklet és páratartalom aktuális értékeit? 3. Ha igen, regisztrálják-e ezeket az értékeket? (Feljegyzés, számítógépes nyilvántartás.) 4. Befolyásolják-e valamilyen eszközzel a fenti környezeti tényezőket? (szabályozott fűtés, párástó, páraelvonó, légkondicionáló) 5. Gondoskodnak-e a **fényvédelemről** valamilyen módon? (Függöny, Uv-szűrő fólia, spaletta?) 6. Végeznek-e rendszeres, tervszerű **takarítást**, porszívózást a könyvek között? 7. Halad-e a raktárhelyiségben **közművezeték**? 8. A **fizikai elhelyezés** során tekintettel vannak-e az egyes dokumentumok fizikai igényeire, vagy szükségből alakul az állomány elhelyezése? (méret, súly, térfogat, könyvtámasz) 9. Végeztek-e a gyűjteményben **rágcsálóírtást, rovarírtást**, fertőtlenítést? 10. Ha igen, preventív jelleggel vagy bekövetkezett kár elhárítására? 11. Történt-e **egész állományegységek (egyes gyűjtemények) preventív gondozása** (általános tisztítás, javítás, zsírzás, védőtokok készítése, szükség szerinti fertőtlenítés)? 12. Ha igen, **mekkora állományt** jelent (becsült érték) ill. milyen gyűjtemények voltak ezek? 13. Végeztetnek-e **egyedi restaurálást**? 14. Ha igen, rendszeres-e ez a munka, és átlagosan **hány kötetet** jelent **évente**? 15. Van-e a könyvtárnak - akár csak a restaurálásért felelős kolléga elgondolásában - „**restaurálási stratégiai terve**”? (sorrendiség, elsőbbség meghatározása) 16. Ha van ilyen terv, milyen szempontok határozzák meg leginkább? (a dokumentumok értéke, állaga, anyagi szempontok) 17. Milyen **anyagi források** állnak a könyvtár rendelkezésére a restaurálások finanszírozására? (csak pályázati forrás a megfelelő önrésszel, saját forrás, szponzorok)

Utána a **vagyonvédelmi rendszerekre** kérdeztünk rá: 1. Beléptető rendszer 2. Könyvvédelmi rendszer (lopás gátló) 3. Video megfigyelő rendszer (kamera) 4. Behatolás jelző rendszer (riasztó) 5. Mechanikai védelem (törésbiztos ablaküveg, ill. biztonsági fólia, rács, páncélajtó stb.) 6. Biztonsági zárok 7. Egyéb, végül a **tűzvédelem adataira**.

A felmérés ismertetése - értékelése

A kérdőívet a **66 EKE tagkönyvtárból 40 könyvtár küldte vissza**. A **46 katolikus könyvtárból 28**. (A 11 egyházmegyeiből 10, a 19 szerzetesi könyvtárból 7, a 13

felsőoktatási könyvtárból 10, és a 2 középiskolai könyvtárból 1.) A **12 református könyvtárból 7.** (A 4 nagy gyűjteményből 4, a 2 felsőoktatási könyvtárból 1, a 4 iskolai könyvtárból 1, és az 1 gyülekezeti könyvtár.) Az **5 evangélikus könyvtárból 3** küldte vissza, s kaptunk adatot az **unitárius** könyvtárból és a **rabbiképző egyetem könyvtárából** is.

A jelentős régi állományt őrző könyvtárakban **a muzeális állományt külön teremben, elkülönített zárt helyiségben vagy még védettebb helyen**, zárt szekrényekben, vitrinekben, páncélszekrényekben őrzik. A muzeális gyűjtemények fizikai védelme ebből a szempontból (zárt épület, épületrész, helyiség) jónak mondható.

A fizikai védelemhez - vagyónvédelemhez hozzátartozik, hogy ezeket az épületeket, épületrészeket, termeket stb. megfelelő **vagyonvédelmi rendszerekkel** védjük. Ezeknek a rendszereknek a beszerzése sokmilliós tételeket jelent, melyeket a könyvtárak saját költségvetésükből nem tudnak előteremteni. Valamilyen vagyonvédelmi rendszer mégis - egy-két kivételtől eltekintve - minden gyűjteményben van. Mivel az egyházi könyvtárak zöme műemlék vagy műemlék jellegű épületben található, a vagyonvédelmi rendszer gyakran az egész épületet védi, melyben a könyvtár található. A vagyonvédelmi rendszerek közül éppen ezért nem a közkönyvtárakban általában kiépített könyvvédelmi rendszerek (lopás gátló) a jellemzőek. Vagyonvédelmi szempontból az állományvédelem - a közkönyvtárakhoz hasonlóan - általában kielégítőnek mondható.

Tűzvédelmi szempontból is rendkívül vegyes a kép. Valamiféle védelem egy-két kivételtől eltekintve - minden könyvtárban van. Igazán komoly rendszer viszont csak egy-két helyen található. A tűzvédelmi rendszer szinte fele-fele arányban vagy az egész épületet védi vagy csak a könyvtárat, s csak egy-két helyen van egészen kis „lokális” védelem a könyvtár egy-egy részére. A tűzjelző ill. oltórendszer általában felügyelt, s rendszeres a karbantartása is.

Meglehetősen **sok könyvtárban mérik és ellenőrzik a hőmérsékletet és a páratartalmat**, ám **csak néhány helyen regisztrálják az eredményeket**, többnyire feljegyzik, számítógépes nyilvántartás (szabályozás) nincs, ami pedig legalább különtermekben, elkülönült zárt helyiségekben őrzött állomány esetében hasznos lenne. **Igen kevés** könyvtárban van **páraelvonó, párasító, légkondicionáló** berendezés, inkább **csak a fűtés befolyásolja** és nem szabályozza a hőmérsékletet és páratartalmat, az évnek bizonyos szakaszában, ill. a nyári szezonban belehelik a turisták a teret/termet.

A sok helyről jelzett „rendszeres” fűtés viszont azt jelenti, hogy **a könyvtárakban - raktárakban, különtermekben - közművezeték fut**, ami bizony igen jelentős „balesetforrás” lehet üzemzavar esetén; szétázhat, elázhat a gyűjtemény.

A **fényvédelem** leggyakoribb módja a függöny vagy - régi, műemlék épületet lévén - a spaletta. UV-szűrő fólia csak igen-igen ritka esetben védi az ablakokat, vitrineket, nyílászárókat.

Takarítószemélyzet és megfelelő berendezések hiányában (nagyüzemi, könyvtári - múzeumi anyag takarítására alkalmas porszívó) **a rendszeres, érdembeli takarítás** a muzeális gyűjteményben és teremben igen kevés helyen megoldott.

A **dokumentumok elhelyezésénél** általában tekintettel vannak az egyes dokumentumok fizikai igényeire (méret, súly, térfogat, könyvtámasz, téka), sok helyen azonban szinte örökölték - hagyományként a könyvtárosok elődeiktől az állományvédelemnek ezt a rész-feladatát.

A kérdőívet visszaküldő könyvtárak csaknem felében végeznek **rágcsáló és rovarirtást** - preventív jelleggel, de igazán rendszeresen, ezzel foglalkozó szakemberekkel, csak egy-két helyen. Rovarirtást - gázosítást- egyedi restaurálás keretében több helyen

végeztetnek, ám ha ez a megtisztított könyv visszakerül az eredeti helyére, akkor szinte semmi értelme nem volt a munkának. A gázosítást - ahogy a **savtalanítást** is - azonban csak speciális berendezésekkel és kevés műhelyben tudják elvégezni a restaurátorok. Egyedi restaurálási lehetőségekkel élve nem feltétlenül ilyen munkákat pályáztatnak a könyvtárosok. Az elodázhatatlan eseteket - úgy a rovarirtásra, mint a savtalanításra érvényes ez - természetesen elvégeztetik, de sokkal több olyan könyvet őrzünk, ami rászorulna ilyen jellegű orvoslásra.

A legjobb eredmények/válaszok az **általános és egyedi restaurálásokkal** kapcsolatos kérdésekre születtek - várhatóan.

A **rendszerváltást követően** - a '90-es évek második felében, még inkább a Kulturális Törvény megszületése (1997) után egyre több lehetőség adódott arra, hogy **egyházi könyvtárak pályázatokon vehessenek részt**. A Kulturális Törvény nagy újdonsága, a nyilvánosság, a nyilvános könyvtár fogalom hangsúlyozása volt, mellyel a korábbi tipizálás háttérbe szorult. Bár míg a közművelődési könyvtárak automatikusan nyilvános könyvtáraknak számítanak, az egyházi könyvtáraknak külön kérniük kell a nyilvános státuszt, a nyilvánosság vállalásával az egyházi könyvtárak bekerülhettek az élő könyvtári rendszerbe. A magyarországi 66 egyházi-felekezeti könyvtár közül 28 nyilvános könyvtár. A nyilvános státuszt elnyert egyházi könyvtárak a különböző alap- és pályázati támogatások segítségével napjainkra megfelelő számítástechnikai és infrastrukturális háttérrel rendelkeznek, mindenhol elkezdődött a retrospektív katalóguskonverzió, a jó működéshez szükségesen szabályozott a könyvtári ügyvitel, élénkebb és szakmailag megfelelőbb munka folyik, tudatos és folyamatos az állományvédelem.

Az egyházi könyvtárak számára **kiírt pályázatok kezdetben leginkább restaurálási** pályázatok voltak, s ez a „pályázati téma” mind a mai napig él.

A felmérésben résztvevő könyvtárak szinte mindegyike - a csak pár száz régi könyvet őrző könyvtárak is - évek óta pályáznak, s az **általános restaurálás** lehetőségével élve **gyűjteményről gyűjteményre haladva** restauráltatják (tisztítják, rendezik, portalanítják) könyvtárukat. Sajnos, csak egy-két helyen tudták az egész gyűjtemény - állomány-teremkönyvtár teljes nagy rendbetételét elvégeztetni erre szakosodott, a szakma által is elismert céggel.

Ugyancsak évek óta folyamatosan végeztetnek a könyvtárak **egyedi restaurálást**. Sajnos **átlagosan évi 5-10** kötetet tudnak így rendbe tenni. Megnyugtató, hogy ezek a munkák **folyamatosak**, ám elszomorító, hogy milyen **lassan** haladnak csak. Ennek az oka az, hogy a könyvtárak restauráltatni csak pályázati segítséggel tudnak, egy-két kivételes esetben szponzori segítséggel, fenntartóik segítsége és saját költségvetési keretük csak a gyakran elég magas (30%-os) önrész biztosítására elég.

Öröndetes, hogy egy-két kivételtől eltekintve minden könyvtárnak van „**restaurálási stratégiai terve**” - legalábbis a könyvtáros kolléga fejében. De van olyan kolléga, aki azt írta, hogy nincs ilyen terve és mégis restauráltat. A sorrendiséget nagyon sok minden befolyásolhatja: értéke, egyedisége, állaga, állapota, de elsőként a pénz. Hiszen egy ősnymtatvány nagy restaurálása százezres nagyságrendű. Az is lehet, hogy bizonyos, rosszabb állapotú, állagú könyvet kiállításra szánnak/kérnek és azért előzi meg a kiállítást restaurálás.

A felmérés eredménye – feladatok, lehetőségek, realitások

Ha **anyagi szempontból** gondolkodunk el az állományvédelemről, mindenképpen **különböző nagyságrendek** jutnak eszünkbe. Egy muzeális könyvállomány fizikai védelmének több milliós és néhány százezres tételei is vannak.

milliószázados beruházások

Ha **fizikai védelem**nek arra a részére gondolunk, hogy egy adott, a XVIII-XIX. században épült teremkönyvtárat **restauráltassunk, tatarozzunk** vagy a muzeális állományt egy zárt külön teremben, helyiségben helyezzünk el, vagy a már meglévő, általában műemlék teremkönyvtárát korszerű, hatékony és a műemléki jelleget sem sértő **vagyonvédelmi és tűzvédelmi rendszerrel szereljük fel**, az több **milliószázados beruházást** jelent. Egyházi gyűjteményeink helyzete az állományvédelemnek szeletében kielégítőnek mondható, megismételve a fent mondott tételt: az egyházi könyvtárak zöme műemlék vagy műemlék jellegű épületben található, a vagyonvédelmi rendszer gyakran az egész épületet védi, melyben a könyvtár található.

Mivel az előbbiekhöz hasonlóan építészeti ügy: meglehetősen nagy tételt jelent, ha nem is több milliót, hogy megoldjuk azt a problémát, hogy könyvtárakban - raktárakban, legalább a muzeális gyűjteményeket őrző helyiségekben **ne legyen közművezeték**.

százados költségek

A fizikai védelemnek a többi része már elérhetőbb nagyságrendet jelent pénzügyileg.

A felmérésből kiderült, sok könyvtárban mérik és ellenőrzik a hőmérsékletet és a páratartalmat, ám csak néhány helyen regisztrálják az eredményeket egy füzetet vezetve. Igen kevés könyvtárban van páraelvonó, párasító, légkondicionáló berendezés. Szükséges és fontos lenne, hogy **minden könyvtárban legyen hőmérő és páramérő** műszer. Fontos lenne, hogy **az eredményeket regisztrálják**, ahol megoldható, a **számítógépes nyilvántartás, regisztráció és figyelés** is kívánatos lenne. Minden könyvtárban a muzeális gyűjteményeket őrző **helyiségenként** szükség lenne egy-egy **páraelvonó-párasító berendezésre**. A fényvédelem leggyakoribb módja pillanatnyilag a függöny vagy spaletta. UV-szűrő fólia csak igen-igen ritka esetben védi az ablakokat, vitrineket, nyílászárókat. Fontos lenne, hogy a tároló vitrinek, ablakok **UV szűrő fólia** bevonatot kapjanak, melyek egyben betörés gátló funkciót is ellátnak. A védőfóliák bizonyos fajtáit a műemlékes szakemberek is elfogadják és „megengedik”, hogy ilyenek kerüljenek az ablaküvegekre.

Az egyházi könyvtárak egyik legnagyobb gondja a személyi feltételek lehetetlensége, elégtelensége, a munkaerőhiány, de megfelelő takarításpolitikát egyéb más munkahelyeken is hiányzik. A könyvtári irodák **takarítása** még csak megoldott, de a teremkönyvtárak és a muzeális gyűjtemény tisztítása igen kevés helyen megnyugtató. Nemcsak a takarításpolitikát, hanem a megfelelő berendezések, gépek, eszközök is hiányoznak. Mivel speciális a környezet, **nagyüzemi**, könyvtári - múzeumi anyag takarítására alkalmas **porszívó** beszerzése igen fontos lenne minden könyvtár számára.

A kérdőívet visszaküldő könyvtárak csaknem felében végeznek **rágcsáló és rovarirtást** - preventív jelleggel, de igazán rendszeresen, ezzel foglalkozó szakemberekkel, cégekkel, csak egy-két helyen. Rovarirtást - gázosítást - egyedi restaurálás keretében végeztetnek - több helyen. Szükséges lenne, hogy a könyvtári kártevők irtása **rendszeres, preventív jellegű legyen**, s **erre szakosodott cégek végezzék** ezt a munkát.

Összefoglalva:

milliószázados nagyságrend

- **vagyonvédelmi rendszer kiépítése;**
- **tűzvédelmi rendszer kiépítése;**
- komplex, **teljes körű** tisztítás, takarítás, fertőtlenítés, rovarirtás;

százezres (millió alatti) nagyságrend

- **vagyonvédelmi** rendszer fejlesztése, korszerűsítése;
- **tűzvédelmi** rendszer fejlesztése, korszerűsítése;
- komplex, **teljes körű** tisztítás, takarítás, fertőtlenítés, rovarirtás **elkezdése**, részben elvégzése;
- **páraelszívó/párásító** berendezések;
- (ipari, **nagyüzemi**) **porszívó** beszerzése;
- **savtalanítás, fertőtlenítés** (gombásodás ellen), **rovarirtás** (gázosítás), mely helyben nem végezhető el, hanem megfelelő műszerezettségű műhelyt kíván;

százezresnél vélhetően kisebb nagyságrend

- **UV fólia** - ablakokra, tárlókra;
- **Rágcsálóirtás** - rendszeresen;

Távlatok, lehetőségek, folyamatosság

Egyházi könyvtárainkban az **általános és egyedi restauráltatások** évek óta lassan, de folyamatosan zajlanak, írásban vagy csak a fejekben megfogalmazott restauráltatási stratégiai tervek alapján. Ha a megkívánt és illő önrész biztosítása nem is mindig könnyű, vagy éppen emiatt zajlik lassan ez a munka, ezt a folyamatot nem szakítjuk meg, **s számítunk az ilyen jellegű pályázatokra** az elkövetkező években is.

Igen hasznosak lennének **nagyobb nagyságrendű pályázatok** is, amelyek segítségével erre szakosodott cégek műemlék teremkönyvtárainkban, muzeális anyagot őrző különtermeinkben - raktárainkban nagy, **átfogó preventív konzerválást, takarítást** végezhetnének el, amely nemcsak a **könyvállományra**, de **teremkönyvtáraink egészére** (épület, berendezés, polcok) kiterjedhetne. Ilyen nagy munkára a nagy költségek miatt eddig csak egy-két egyházi könyvtárban volt lehetőség. S a nagy költség és ezért a nagy önrész miatt nyilván kevés további könyvtár vállalkozna ilyen munkára.

Fontos lenne, hogy a **restauráltatásokra kiírt pályázatok között** legyenek kifejezetten olyanok, amelyek **rovarirtásra (gázosításra), fertőtlenítésre (gombásodás ellen) és savtalanításra** irányuljanak, hiszen ezek a műveletek megfelelő berendezéseket kívánnak, melyekkel nem is minden restaurátorműhely rendelkezik.

Ásványi Ilona
Főapátsági Könyvtár Pannonhalma